

je mankalo delavcev, so mnogi posestniki na svojem svetu napravili parke. Čim je rimski kmet izginil, je tudi kmetijstvo propadlo.

Rimljani so bili učitelji Galcev in Germanov v vseh strokah in tudi v kmetijstvu. Kar sadimo pri nas in v vseh drugih izven italijanskih krajih kulturnih rastlin, vse so vpeljali Rimljani. A tudi kmetijske razmere sploh so od rimskih časov skoro do začetka našega stoletja ostale nespremenjene.

Slovenci so bili, naselivši se v sedanjih in nekdanjih naših pokrajinah, svobodni lastniki svojih zemljišč in so navadno imeli ves svet v skupni lasti. Čim so Nemci podjarmili naše kraje, oteli so našim prednikom njih posestva in nje same zaslužili. V drugih krajih so se svobodni posestniki sami podali v zaščito mogočnih posvetnih in duhovnih gospodov ter vsled tega tekom srednjega veka izgubili svojo osebno in svojo gospodarsko neodvisnost. To je postala sila ovira napredku tako v kmetijstvu, kakor v živinoreji. Prejšnji samosvoji gospodar ni bil več prost in ni bil več lastnik sveta, kateri je obdeloval, pač pa je moral tlačaniti na vse strani in plačevati toliko in tako raznovrstnih davkov in davščin, da je moral priti na beraško palico. Razmerje mej grajščaki in kmeti ni bilo točno in jasno določeno, zakonodajstvo ni bilo vredno piškavega oreha in vsled tega so grajščaki od podložnih jim kmetov zahtevali vedno več dela, vedno več dajatev ter sploh ubogega kmeta stiskali na vse možne načine, kar je mnogokrat prouzročilo krvave ustaje, katere so imele za kmeta tudi v gospodarskem oziru jako slabe nasledke.

Silno slabo so na kmetijstvo uplivale tudi razne vojske na Slovenskem, sosebno vojske s Turki. Divji Turki so vpadali v naše kraje, plenili, požigali ropali in klali, tako da je trajalo več stoletij predno si je ljudstvo opomoglo.

Tudi grajščaki so trpeli vsled vojska in vpadov Turkov, a silili so kmete, da so jim delali in pomagali škodo poravnati, povrh pa si sosebno v 17. in v 18. stoletju prilastili mnogo sveta, kar je seveda tudi močno uplivalo na propadanje kmetskega ljudstva. Pakrat je kmeta vse odiral in izsesovalo, brigal pa se sicer ni nihče zanj, najmanj država.

Pruski kralj Friderik Viljem I. je bil prvi vladar, ki se je začel zanimati in posnemaje njega, sta se tudi cesarica Marija Terezija in cesar Jožef začela ozirati na potrebe kmetijstva. Konec minolega veka postale so bile naposled razmere tako neznosne, da je moral nastati preobrat. A vladarji niso dosti storili. Spoznali so pač, da bi imela država velikansko korist, ako bi se kmetijstvo povzdignilo in spoznali so tudi, da se ne more povzdigniti, dokler je kmet tlačan, dokler se ne predrugačijo pašne pravice, dokler se torej temeljito ne premene vse pravno in gospodarske razmere kmetov, toda storili so bore malo.

(Dalje sledi.)

Kmetijske raznoterosti.

Gnojenje ovsu. Glede gnojenja ovsu si ljudje ne delajo posebnih skrbi; navadno se mora zadovoljiti z ostanki redilnih snovij, kateri so v zemlji ostali. A vendar je hvaležen za najmanjšo pozornost in jo vrača bogato. Da se tako skromna rastlina ne gnoji s hlevnim gnojem, je ob sebi umljivo; kajti skoro na vseh kmetijah se mora s hlevnim gnojem varčno gospodariti in ljudje ga raje porabljaajo za druge rastline. Drugače pa je z ozirom na pomožna gnojila. Nekatera iz njih se že dolgo let porabljaajo pri ovsu z velikim uspehom. Oves je posebno hvaležen za gnojilo, katero mu daje dušika, da je v zemlji le zadosti fosforjeve kisline. Pri izberi dušikastega gnojila je odločilna cena; nikakor pa nismo nakazani na čilski solitar, nego moremo rabiti tudi žveplenokisli amonijak. Od kakovosti in obdelanosti zemljišča je odvisno, koliko je treba dušikastega gnojila; navadno ga bo za *ha* treba 20 — 40 *kg*, torej 100 — 200 *kg* žveplenokislega amonjaka. Izmej gnojil, katera hranijo v sebi fosforjevo kislino, priporočamo moko od Thomasove žlindre. Teoretično je za srednjo žetev treba jeden tistot Thomasove 18% moke. Izkušeni praktik ve, da se mora fosforjeve kisline dvakrat toliko dati, kolikor treba, če se hoče doseči znaten uspeh. Upoštevati je dalje, da se šestokrat detelja seje pod oves. Ker mora detelja dobiti mnogo fosforjeve kisline v zemlji, porabiti je na *ha* 600 do 750 *kg* Thomasove moke. Kjer so tla peščena, močvirnata ali črnoprstena, kaže tudi napeljati kalija, v kateri namen se vzame 600 do 700 *kg* kajnita. Po statističnih izkazih se pridelava v Avstriji povprek na *ha* 1340 *kg*. Tu priporočeno gnojenje bi lahko pomnožilo pridelek na 3200 *kg* in še več. To je uzroka dovolj, da vsak kmetovalec premišlja, ali naj z izdatkom kvečjemu 28 do 36 *gld.* ne skuša pridelati 1800 do 2000 *kg* ovsa = 130 do 150 *gld.* Kar bi se več dobilo slame, tega radi preglednosti niti vračunili nismo. Najbrž bi se je dobilo 2000 do 2500 *kg*.

Poučni in zabavni del.

Ruše.

Spisal Fridolin Sevnčan.

Ruška vas blizu Maribora je za nas Slovence zaradi svoje zgodovinske preteklosti slavni kraj. Ruška kronika, katera je z neumornim trudom sestavil ruški duhovni pomočnik Jožef Marian, nam pripoveduje, da je l. 900 živel plemeniti in nabožni gospod Edmund Weissegg na Štajerskem, ki je položil temeljni kamen ruški cerkvi, ker se je bil zaobljubil. V petih letih je bila dozidana, in začetka septembra 905 se je stara podoba ruške matere božje z veliko slovesnostjo iz domače shrambe v novo cerkev prenesla. Ta kip najbolj mika došle romarje: star je sedaj 800 let in je bil, predno se je zidala cerkev, v neznatni kapelici razpostavljen. Drugih cerkvenih znamenitostij, katerih je vsa cerkev napolnjena, ne bodem opisoval, nego se bavil le z zgodovino te znamenite cerkve. Že k prvemu shodu 8. septembra 905. se je velika množica nabožnega ljudstva sešla. Od te dobe je naraščala od leta do leta božja pot čudodelne ruške matere božje.

L. 1650. o prazniku sv. rešnjega telesa je dospelo v Ruše velika množica romarjev. Od l. 1644.—1759. je prejelo tu 2,886.686 vernikov sv. obhajilo.

L. 1683. so divji Turki vse moči napeli, da bi naše cesarstvo zatrli. Ropaje in požigaje pridrve do Dunaja in cesarsko stolico z 200.000 vojaki oblegajo. Tačas je klečalo pred ruško materjo božjo noč in dan neštivilno ljudstva, zakaj samo v teku devetih tednov, ko so Turki Dunaj oblegali, je z Ruše prišlo nad 50 velikih procesij. Vse je vpilo: „Oj ruška mati božja, ti nam pomagaj!“

Ruška kronika nam spričuje o devetorici, ki je s pomočjo ruške matere božje bila srečno turške sužnosti rešena. Prinesli so s seboj turške verige in okove in jih tu ob steno obesili. Tako je prišel sem l. 1684. neki Tomaž Iglar iz Tesalonike; 1690. iz Drinopolja neki Hrvat Štefan Turnovič, 1691. Janez Mrak in Anton Zemljar, 1695. neki Starmon s Koroškega. Leta 1695. prinesel je v ruško cerkev Peter pl. Weufler turško svilnato zastavo. Vojskoval se je ta hrabri vojak pri Slonkomenu zoper Turka.

Spomina vredna je tudi dogodba Bolfenka Šerepeca, kateri je sedem let v turški sužnosti mnogo pretrpel. Bil je izšolan bogoslovec, ko ga v vojake pokličejo in v vojsko pošljejo, kjer ga Turki vlove. Po storjeni zaobljubi ruški Mariji, srečno uide iz turške ječe in l. 1703 v hvaležni spomin semkaj turške okove prinese. S pomočjo Štefana Jamnika je bil v mašnika posvečen in je do svoje smrti l. 1711 v Rušah za duhovnega pomočnika služil.

Raznovrstne nabožne ustanove so povišale slavo ruške matere božje daleč na okrog. Tako je ruška božja pot vedno bolj slovela in število romarjev naraščalo. Med temi so bili mnogi visoki plemenitniki, grofje, deželni poglavarji, škofje. celo cesar Friderik III. se je l. 1444. ruški materi božji priklanjal. Leta 1705. pride v Ruše škof Lavantinski, spremljan od štirih škofov. Leta 1711. je maševal škof grof Leslie; streglo mu je 20 župnikov in 17 drugih duhovnikov. Ljudij je bilo tisti dan 5000, a v teku 1759. leta je bilo obhajanih 42.510 vernikov.

Najslavnejša župnika ruške župnije sta bila Štefan Jamnik in Jurij Kozina. Le-ta je ustanovil l. 1645. ruško učilnico, na katero moramo biti ponosni. Ta učilnica je kmalu zaslovela po vsi notranji Avstriji ter se čudovito razvijala pod vodstvom župnikov — Slovencev. Od leta 1645—1760. se je izšolalo tukaj 6820 učencev, mej njimi je bilo 635 plemenitnikov (grofov in baronov). Do vrhunca je dospela ruška gimnazija l. 1698. pod pastirstvom Luke Jamnika, zakaj brojila je 220 gojencev, mej temi 21 grofov in baronov. Največ učencev je prihajalo iz mest, kakor iz Maribora, Gradca, potem iz Ptuja, Radgone, Slovenjega gradca, Bistrice, s Koroškega, Kranjskega in Hrvaškega. Ne najdeš ga stanu, v katerem ne bi bili zastopani učenci ruške učilnice. Iz nje je doraslo 11 škofov, 17 prelatov, nadalje mnogo opatov, samostanskih predstojnikov, zdravnikov, duhovnih pastirjev, umetnikov, deželnih glavarjev i t. d. Tudi hrvaški ban grof Anton Draškovič se je l. 1670. tukaj šolal, kakor tudi hrvaška škofa Patačić in Ivanovič.

Župnik Luka Jamnik je tudi uvel v Rušah duhovne igre, za katere so postavili oder. Te igre so se prdstavljale

v slovenskem jeziku vsako leto ob cerkveni slavnosti do l. 1722.

Ko so začeli jezuiti ustanovljati gimnazije po notranjem Avstrijskem, je začela ruška gimnazija hirati; popolnoma ponehala je. l. 1758., ko je bila ustanovljena v Mariboru jezuitska gimnazija.

Te beležke so nam dokaz, kako ogromne so bile zasluge ruških slovenskih duhovnikov za prosveto one dobe v naši mili domovini; zakaj ne le ravnatelji, nego tudi učitelji so bili skoro vsi slovenske narodnosti.

Novice.

— **Odlični gostje.** Na Bledu se mudita zdaj vojni minister pl Krieghammer in slavni berolinski zdravnik dr. Koch.

— **Osebne vesti.** Drž. pravdnika namestnik dr. Alfred Schmid v Ljubljani je premeščen v Gradec — Pravni praktikant pri ljubljanskem dež sodišči Jos. Prevec je imenovan avskultantom — Umrli je v Kranjski gori notar E. Backes — Vojaški župnik v Inomostu g. Fran Pollak, je imenovan častnim kanonikom pri stolnem kapitelju levantinske skofije. — Okrajni zdravnik dr. Rudolf Sadnikar je imenovan okr. nadzravnikom za Štajersko.

— **Kdo postane knezonadškof v Gorici?** To vprašanje je zdaj najvažnejše na Goriškem, zlasti ker ima goriški knezonadškof moč, da v dež. zboru lahko prepereči vsa prizadevanja slovenskih poslancev že samo s tem, da se udeležuje sej takrat, kadar se jih slovenski poslanci nečejo udeležiti. Lahki se z vso močjo poganjajo za poreškega škofa Flappa, kandidat Slovencev pa je c. kr. dvorni kaplan in ravnatelj Avgustineja na Dunaji dr. Fran Sedej, rodim iz cerkljanskih horibov na Goriškem, brezmadežen duhovnik, čist značaj, plemenitega mišljenja in obsežnega znanja. Dr. Sedej je zaveden Slovenec in vrl slovenski pisatelj. Nekaj let sem je spovednik presvetlega cesarja. Mitro za krško škofilo je odklonil, dal Bog, da se mu ponudi nadškofska mitra in da jo sprejme.

— **Konjsko dirko** priredi konjerejski odsek kranjske kmetijske družbe dne 12. septembra v Št. Jerneju.

— **Konjerejska enketa.** Dne 24. avgusta vršila se je pod predsedstvom gospoda dež. predsednika barona Heina konjerejska enketa, katera je bila sklicana, da stori primerne ukrepe o bodoči uredbi konjereje v naši deželi. Enkete so se udeležili člani državne osrednje konjerejske komisije gg, grof Hardegg in major Gassebner z Dunaja, vitez Haupt in major Slavik iz Gradca, dalje ritmojster Merelth s Sela, ravnatelj G. Pirc kot zastopnik kmetijske družbe kranjske, posl. J. Povše kot zastopnik konjerejskega odseka kranjske kmetijske družbe ter zastopniki kranjskih konjerejev posl. Lenarčič z Vrhnike, baron Cojz iz Ljubljane in graščak Globočnik iz Dobrave. Izmej sklepov enquete je pred vsem omeniti, da se je ukrenila nova ureditev konjerejskih pokrajin na Kranjskem in sicer tako, da ostane Gorenjska čista noriška (noriško-pincagavska) konjerejska pokrajina, kateri se še priklopi gorenjski del ljubljanskega pol okraja ter sodna okraja logaški in idrijski. Dolenjska pokrajina, ki je doslej imela le lahke žrebee, dobi odslej seveda sukcesivno in deloma mrzlokrvne žrebee francoskih pasem. oziroma najtežje polukrvnike, s čimur bo gotovo dolenskim konjerejem zelo ustrezno. — Nadalje se je ukrenilo, dosedanji način premovanja nekoliko premeniti, narediti premovanja slovesnejše ter jih združiti s poučnimi predavanji. Enketa se je tudi izrekla, naj se jako plodonosna